

Tófalvi Zoltán

SABIN MANUIĹĂ LAKOSSÁGCSERE TERVE¹

A magyar olvasó először szembesül Sabin Manuilă, a román demográfiai és statisztikai kutatás megteremtőjének, szellemi atyjának, a bukaresti Központi Statisztikai Intézet főigazgatójának 1941. október 15-én datált *lakosságcsere tervével*.

A dr. Dobai István kolozsvári nemzetközi jogász által 1957. február közepén véglegesített, „ENSZ-memorandum” néven ismert, az erdélyi kérdés megoldásának egyik alternatívájaként a magyar – román *lakosságcserét* elméleti szinten taglaló tanulmánya, Fodor Pál Csíkszeredai vasútépítő mérnöknek a *lakosságcsere*vel kapcsolatos térképei, elképzelései abban különböznek Sabin Manuilă részletekbe menően kidolgozott tervétől, hogy az *önkéntesség* elvét tartották a legfontosabb kritériumnak. Dr. Dobai István és nyolc társa úgy képzeltek el, hogy a *lakosságcsere*re hosszas tárgyalások és tudományos viták után az Egyesült Nemzetek Szervezete égisze alatt kerül sor. Még utalás sem történik a *kötelező, azonnali és teljes* lakosságcsereére.

A második világháború éveiben született román *lakosságcsere tervek* (többek között a román külügyminisztériumban Vasile Stoica, meghaltalmazott miniszter és a Románia Nemzetközi Helyzetének, Jogainak és Érdekeinek Dokumentációs Előkészítő Munkáit Koordináló Bizottság elnökének 1942. május 1-jén befejezett *lakosságcsere terve*, valamint a román kormány 1943. évi román – orosz – ukrán *lakosságcsere terve*) kizárólag a falun élő kisebbségi lakosság számára biztosítottak volna földet, gazdasági és megélhetési lehetőséget. A városi kisebbségi népeiséget teljesen figyelmen kívül hagyták, ignorálták. Dr. Dobai István és Fodor Pál úgy képzelte el a lakosságcserét, hogy Erdélyt két egyenlő részre osztják fel Magyarország és Románia között, a magyar – román lakosságcserét a két erdélyi nagyrégió között bonyolítanák le. Sabin Manuilă, Vasile Stoica, és a többi lakosságcsere tervezet szerzői csak minimális területátadást képzeltek el, véleményük szerint a „centrifugális törekvésű kisebbségek”-től csak úgy lehet megszabadulni, ha az összes környező országgal végrehajtják a népesítéscserét.

Mindezeken túlmenően a legszembeszökőbb különbség: a román lakosságcsere tervek, tervezetek kidolgozói közül senkinek a haja szála sem görbült, az „ENSZ-memorandum” kilenc vádlottját, Fodor Pál „baráti körét” – három Ferenc-rendi szerzetest és Csiha Kálmánt, 1990 utáni erdélyi református püspököt – példásan, életfogytiglani kényszer-munkával, 5-től 25 évig terjedő szigorított fegyházbüntetéssel sújtották.

Ha megvalósul Sabin Manuilă vagy Vasile Stoica lakosságcsere terve, akkor például a székelyek egy része az Erdős-Kárpátokban, a másik része Szatmár megye északi részén, az Avas vidékén lakna, Erdély lakói pedig a Timok-völgyi és a bulgáriai románok lennének. Az erdélyi magyarok egy része a Bácskában, a szerbek közé beékelődve tengetné az életét, ha végleg nem szívódott volna fel a délszláv tengerben.

A lakosságcsere vonatkozó román tervek teljességre törekvő bemutatása nélkül dr. Dobai István és Fodor Pál kezdeményezése a több évszázados magyar – román viszály amolyan magányos megoldási kísérletnek tűnne.

Sabin Manuilă lakosságcsere tervezete:

„1941. október 15.

Önagységának ION ANTONESCU MARSALL ÚRNAK, a ROMÁN ÁLLAM KONDUKÁTORÁNAK
MARSALL ÚR!

Azon a Tighina-i audiencián, amelyet nekem szíveskedett engedélyezni, azzal a mély meggyőződéssel maradtam, hogy azt az utat, amelyen a román nemzet sorsát irányítja, a lelke mélyén a mi nemzetünk legeszményibbjének tartom. Azonnal, ahogy szíveskedett megfogalmazni az Önt lelkesítő felfogást – és amely a legtöbb kortárs megértési képességén kívül helyezkedik el –, rádöbbentem, hogy Önt egy nagyszerű eszme vezérli, amelynek a megvalósulása azonban a mi nemzedékünk számára nagyon sok szenvedést okoz, és a Románok történetében példátlan erőfeszítésekre kényszerít bennünket.

Mély elismeréssel vagyok a nekem biztosított megtiszteltetésért, hogy megoszthattam Felségeddel² a gondolataimat, és kötelességemnek tartom, hogy az alapvető eszmékre támaszkodva, amelyeket – reménykedem – helyesen értelmeztem, felvázoljak egy tervezett változatot, amely illusztrálja a Romániát érdeklő lakosságcsere technikái keretét.

A lakosságcsere két lényeges megindoklás emeli az ideális megoldás szintjére, éspedig:

1.) Erdély visszahódítása nem jelentené, hogy kivonjuk (a lakosság csere – T. Z.) a jövőbeli román-magyar tárgyalások és a magyarok követeléseinek köréből. Erdély visszahódítása – bármilyen úton, boldogsággal töltené el minden román szívét. De nem szilárdítaná meg a mi erdélyi helyzetünket.

2.) A Magyarországgal folytatandó háború az összes európai háborúk közül a legvéresebb lenne. A magyarok éppen olyan fanatikusak, mint mi, és ez a teljes kiirtásos háborúhoz vezetne. De egy ilyen háború megszámlálhatatlan emberi életet és kiszámíthatatlan anyagi pusztulást jelentene, amely nemcsak a hadseregre korlátozódna, hanem kiterjedne a civil lakosságra is.

Egy *lakosságcsere*, bármennyire fájdalmas lenne, mégsem érné el annak az áldozatnak a fokát, amely felé egy háború, különösen egy kegyetlen háború taszítana bennünket.

Be kell ismernünk, a *lakosságcsere* emberfeletti erőfeszítéseket von maga után és megszámlálhatatlan fájdalommal jár.

Millió emberről van szó, akiknek a sorsa az állam gondoskodása kérdéskörébe kerül. A legmagasabb szintű szervezőképesség és a határtalan elkötelezettség enyhíthetik ugyan a milliók gyökértelemné válása által okozott fájdalmat, de el nem háríthatják.

És mégis: *a jövőbeli háborúk megelőzésének egyetlen megoldása* (az aláhúzások Sabin Manuilă-tól származnak – T. Z.), sőt, az is, amit ma minden román lélek óhajt, *a teljes lakosságcsere megvalósítása*, amely minden jövőbeli háborút tárgytalanná tenne. A csere lehetséges a román lakosság és más népek viszonylag alacsony életszínvonala miatt.

És mégis: ha meghozzák a teljes lakosságcsere heroikus döntését, az egész nemzet e nagy mű megvalósításának kell szentelje önmagát, és egy nemzedéken át az ország minden erőfeszítését meg kell kétszerezni, és azon testvéreink megszilárdításának kell szentelni, akiket kitépünk azokból a régiókból, ahol születtek, amelyekhez egész lelkükkel és minden érdekükkel kötődnek.

Tudatában minden nehézségnek, de az akció történelmi fontosságának is, rá kell térnünk a holnapi Románia megteremtése eszméjének megvalósítására.

Az etnikailag homogén Románia eszméjét, mely kivétel nélkül minden románt magába foglal, eddig nem lehetett megvalósítani, és kétségesnek tűnt, hogy a jövőben is megvalósítható. Ezt az eszmét, a mi igazi nemzeti eszménket csak most lehet megvalósítani, a kedvező történelmi körülmények közreműködésével és Felséged gondviselészerű vezetésével.

Politikailag az időpont elérkezett, vagy nagyon közel van, hogy ezt a rendkívüli méretű műveletet végre lehessen hajtani, *amely az összes centrifugális törekvésű kisebbségeknek a román Románia jövőbeli területeinek határain túl való átköltöztetéséből, és az összes vérszerinti románoknak – bárhol is legyenek – az országba való hazahozatából, a román Románia – az örök Románia – új határainak kijelöléséből áll, oly módon, hogy a politikai határok pontosan fedjék és megegyezzenek az etnikai határokkal.*

Hogy melyek lesznek ezek a határok, a statisztikai és a stratégiai elem segítségével nem nehéz megállapítani.

A centrifugális törekvésű kisebbségek a következők:

1.) Magyarok, 2.) Oroszok és ukránok, 3.) Bolgárok, 4.) Szerbek.

Mindezek a kisebbségek el kell tűnjenek Románia területéről! Ugyanakkor a szomszédos államokban lévő román elemeket vissza kell hozni Romániába.

Szükséges a teljes és kötelező lakosságcsere megvalósítása.

Bár a cserét *teljesnek* nevezzük, mégis a csere technikájának megkönnyítése érdekében, minden veszély nélkül néhány nagy jelentőségű gazdasági és minimális demográfiai jelentőségű eltérést meg lehet engedni. Ezek a lehetséges eltérések a következők:

1.) Helyben maradhatnak – az idegenek Romániában és a románok idegenben –, ha a szaporodás korát túllépték. A jelenlétük sem itt, sem ott nem veszélyezteti az ügyet és az eszmét. Velük a jövőben nem kell törődni, mert eltűnésük fokozatosan megy végbe. A vagyonuk kárpótlással történő felszámolása megkönnyíti az értékek átutalását.

2.) Engedélyezni lehet, hogy a falu gazdagjai 1, sőt 2 százalékgig helyben maradjanak. A gyerekeik számára meg kell nyitani a fakultatív, de végleges jellegű repatriálás lehetőségét. Az örökségük és a vagyonuk átutalását külön egyezményekkel lehetne szabályozni.

Ezekre az engedményekre a határ mentén lévő településekben – ahol a csere totális és kötelező kell legyen – nem kerülhet sor.

A lakosságcsere műveleteinek a keretei Nagy-Romániának az 1940-es területkiszakításokat megelőző határai kell legyenek. Ez nem jelenti, hogy követeljük a korábbi határok integritását. A dolgok logikája azonban szükségessé teszi, hogy az 1940-es határokat *stratégiai és etnikai alapelvek alapján* szimultán revíziónak vessük alá.

1.) Ez a revízió Keleten elvezet a Dnyeszter természetes határának megtartásához, Hotin, Cernăuți, Storojineț és Máramaros megyék északi részén területcserével, hogy a *stratégiai határ* biztosítva legyen.

2.) Nyugaton a határ az Avas szélén, Szinerváraljától nyugatra, Nagybányánál, Szilágysomlyónál és Szilágycsehnél húzódna, onnan Mezőtelegdig ereszkedne alá, innen Nagyszalontától délre a Marosig követné a jelenlegi határt, és átadva Temes-Torontál megye észak-nyugati sarkát.

Délen Caliacra megyéből visszakapnánk Balcic-járást és Ezibei-járás egy részét, egy keskeny földsvot a Duna mentén, Silistra – Turtucaiatól délre.

Ha ezeket az alapelveket elfogadják, a határ kijelölésének művelete teljesen katonai természetű lenne. Ugyanakkor a lakosságcsere művelete egy nagy stílusú, teljesen rendkívüli társadalmi és gazdasági jellegű akcióval járna.

Az említett területek átadásán kívül, természetesen stratégiai szükségletből, felvetődik bizonyos területek anektálása, mint például Románia számára biztosítani a Sniatyn – Delatyn – Körösmező – Máramarossziget vasútvonalat, Pokutia erdős sarkával. Ugyanakkor szükséges, hogy *Magyarországtól követeljük Békéscsaba város anektálását*, a határ mentén átadott városok kompenzációjaként, és mint lényeges stratégiai és gazdasági pontot. A városnak abszolút szlovák többsége van,³ akiknek a repatriálását könnyen meg lehet valósítani.

A *lakosságcsere* műveletei rendkívüli aktualitást nyernek Jugoszláviának és Ukrajnának a német csapatok általi elfoglalása révén. Jugoszlávia mindvégig a román nemzet népességgpolitikájában tisztázatlan pontot jelentett. Jelen pillanatban Jugoszlávia jelenti a kiindulási pontot, ahonnan el lehet indítani a mi nemzeti ideálunk megvalósítását.

A teljes lakosságcserét több szakaszban valósítanánk meg.

Első szakasz: Románia jelenlegi területén: Temesvár, Krassó, Szörény és Arad vármegyében 42 472 szerb lakosunk van (az 1930-as népszámlálás szerint). Ennek a számszerinti jelentéktelen kisebbségi csoport-

nak a jugoszláv expanziós tervekben mégis rendkívüli fontossága van. A jugoszláv közbélemény szakadatlanul követelte a román Bánságot. Amikor a szovjetek elrabolták tőlünk Besszarábiát és Bukovinát, a szerb sajtó nem elégedett meg azzal, hogy igazolást találjon a *románok által abszolút többségben lakott terület* elrablására, de megfogalmazta az egész Bánátnak a régi, jugoszlávok általi követelését is.

Azért, hogy a Bánság irányában végleg kiirtsunk bármilyen szerb becsvágyat – bármennyire komolytalannak is tűnik ez a becsvágy –, a román népességpolitikának a legelső törvénye kell legyen *az összes szerb azonnali kilakoltatása a román Bánátból*.⁴

Ez az intézkedés természetesen maga után vonja 68 897 román kilakoltatását a szerb Bánátból és körülbelül 400 000 román⁵ kilakoltatását a szerb Timokból (1921. évi adatok: az 1921. évi hivatalos jugoszláv statisztika szerint az egész Jugoszlávia területén a románok összlétszáma csak 231 068 fő lenne).

42 472 szerb (1930-as adatok) kilakoltatása és 467 897 román hazatelepítése nem jelent lakosságcserét. Tehát ezt a műveletet szorosan össze kell kapcsolni az Államunk által követett lakosságcsere második és harmadik szakaszával.

A második szakasz Cadrilaterünk egy részének visszaszerzéséből áll, éspedig annak az övezetnek a visszaszerzéséből, amelyet megjelöltem a Román Kormány által Berlinben és Rómában 1940-ben tett javaslatok során.⁶

Következne, hogy ebből az övezetből a bolgár kormány a bolgárokat a Duna- és a Timok-völgyébe telepíti le. Timokban Bulgáriát kárpótolni lehet Jugoszlávia számlájára. Bulgáriának át kell adnia nekünk a vidini és Duna-völgyi románokat, hogy Cadrilaterben kitölthessük az eltávozott bolgárok által hagyott űrt. Gyakorlatban a bulgáriai románokat nem Cadrilaterbe, hanem sokkal inkább Erdélybe kell letelepíteni, ahonnan kitelepítik a magyar lakosságot.

Románia ezzel az alkalommal átadhatja Bulgáriának a bánági bolgárokat (10 012 fő) és a besszarábiaiakat (136 726 fő, 1930-ban),⁷ és az összes, Havasalföldre és Moldvába a 19. században költözött telepeseket, akik még bolgároknak vallják magukat (5 308 fő 1930-ban).

Bulgária ezekkel a változásokkal se területileg, sem a lakosság számát illetően semmit sem veszítene. Románia mindkét szempontból nyerne. Ráadásul véglegesen felszámoltnak lehetne nyilvánítani egy látens

konfliktust, amely ma, a nemzetközi politika körülményei között észrevehetően, de amelyet a legelső alkalommal bizonyosan előreláthatunk, amikor a bolgároknak – a nagyhatalmak beavatkozása nélkül – fegyveres összetűzésük lesz bármelyik szomszédjukkal (török – bolgár, görög – bolgár, szerb – bolgár ellentét).

Bár nem valószínű, hogy a bolgár politikusok jószántukból elfogadják ezt a dolgot, a statisztikai adatok bizonyossága mégis meggyőző lehet. Ugyanakkor hangsúlyozni kell azt az érvet, hogy az „örök béke” Románia és Bulgária közötti jelenlegi megoldása csak az egyik „szerződő” fél kényszerítése nyomán nem szüntette meg a két fél konszenzusát, a jövő perspektívájában az 1940-es körülmények által ránk kényszerített kötelezettségek erkölcsi értéke csökken.⁸

Ez a lakosságcsere Cadrilatert két részre osztja: 5 038 km² Bulgária fennhatósága alatt marad, 2 416 km²-ről kitelepítik a bolgár lakosságot, és a területet átadják Romániának. Cadrilater felosztása 67,6% a 32,4% ellenében Bulgária javára történne.

A csere eredménye az lenne: az összes bolgár távozik Romániából (a Bánátból, Havasalföldről és Besszariából, összesen 179 046 bolgár), és visszaköltözne Romániába körülbelül 85 000 román, akik még Bulgáriában élnek, de akiket a bolgár statisztika nem tüntetett fel a legutolsó népszámláláson.

A Bulgária által Cadrilaterben átadott terület kárpótolják a Bulgária észak-nyugati részén lévő sarokkal, a Timok-völgyében lévő, megfelelő nagyságú területtel, ahonnan kitelepítik a románokat.

Következik, hogy Ön értékelje: megfelelő időpont a bolgár kérdés felvetése már a tárgyalások kezdetén?

A lakosságcsere *harmadik szakasza* természetesen következik: a Jugoszláviából kivont román lakosságot szükségszerűen a magyar uralom alatt lévő Erdélyben helyezik el. Valóban, Jugoszláviából mi kivonunk körülbelül 467 897 románt (1921-es adatok – a pontos számot akkor ismerjük meg, ha a Timok-völgyében végrehajtják a népszámlálást).

Ahhoz, hogy a Jugoszláviából kivont románokat Erdélyben lehessen letelepíteni, feltétlenül szükség van arra, hogy a magyarok kiürítsék a Románia által követelt területeket.

A Timokból kivont és Erdélybe küldött románok helyét a bácskai és bánási szerbek foglalhatják el, akik körülbelül 502 145-en vannak

(1921-es adat). A bácskai és bánsági szerbek távozásával egy jelentős légtér keletkezne, amelyet az erdélyi magyarok letelepítésére lehetne felhasználni. Románia Temes-Torontál megye északnyugati sarkának átadásával fokozhatja a magyarok kolonizálásának lehetőségeit.

A Bácska övezetében a magyarok ma is betelepítenek. Az egész Bácska – Bánság övezetében 600 000 magyart lehet letelepíteni. (Esetleg Jugoszláviának a Bánátból maradna egy földszáv Belgrád előterében.)⁹

A Marostól északra, Máramarosig, a határkiigazítás a határmenti övezetben Magyarországnak átadna 5812,5 km² területet (beleértve: Nagyszalonta, Nagyvárad, Nagykároly és Szatmárnémeti városokat), 482 611 lakossal, akik közül a román lakosság 181 921 fő, akiket hasonlóképpen visszavonnának, hogy a Magyarország és Románia közötti egész határövezet homogenizálódjon. Az erdélyi 1 353 276 magyarból¹⁰ ezzel a határmódosítással 600 000 magyart a Bácskában – Bánságban telepítenének le, 225 708 magyar helyben, a Nagyvárad – Szatmárnémeti határövezetben maradna, 181 971 pedig a nyugati határ mentéről visszavont románok helyébe menne. Kitelepítetlen maradna 345 579 magyar.

Ennek a magyar népességnek a kitelepítéséhez ideális megoldás az Erdős-Kárpátokban (Kárpátalja – T. Z.) élő ruszinok kolonizálása Transznisziába, az onnan Romániába hazahozott románok helyébe. Az Erdős-Kárpátok minden szempontból hasonlítanak a székelyek által elfoglalt régióhoz. A székelyek letelepítése ebben az övezetben a Tisza mentén élő ukránok távozásához vezetne, a Kárpátok észak-keleti gerincén létrehozva egy magyar – ukrán etnikai határt és megoldaná a székely kérdést, amely a természetellenes bécsi döntéshez vezetett, amelynek alapján Magyarországnak nyolc, magyar többségű nagy megyét adományoztak, olyan megoldás, amelyet nem lehet fenntartani és még megmagyarázni sem.

Számtalan német szakember, akiknek ezt a tényt bebizonyítottam, elismerték, hogy a bécsi döntésnek politikai és nem racionális alapjai vannak. Senki közülük meg sem próbálta, hogy az önkényes döntésre magyarozással szolgáljon.

Összefoglalásként a javasolt megoldások eldöntik: 1) Dobruzsza kérdését; 2) a romániai és besszarábiai bolgárok kérdését – akik a craiovai tanácskozás idején (1940. szeptember 7-én – T. Z.) a szovjetek

fennhatósága alatt voltak; 3) a bulgáriai románok kérdését, Bulgáriának átadva úgy nagyobb népességet, mint területet, ahhoz képest, amennyivel ma rendelkezik, eltávolítva az összes románt Bulgáriából és az összes bolgárt Romániából; 4) a Timok-völgyi és a szerb-bánsági románok kérdését; 5) a romániai szerbek kérdését; 6) a jugoszláviai magyarok kérdését; 7) a magyarországi szerbek kérdését; 8) az erdélyi magyarok kérdését; 9) a kárpátaljai ruszinok kérdését; 10) az erdélyi kérdést és a magyarországi románok kérdését.

A lakosságcsere csak akkor fejeződik be, amikor végrehajtják a teljes román – orosz – ukrán lakosságcserét.¹¹

Mindezen nagy kérdéseknek a megoldása csak kis területi áldozatokkal járna, és a Duna medencében reális megbékélést teremtene.

A konfliktusok lecsillapítása Jugoszlávia kárára történne, amely bár elveszített egy háborút, mégis csak a kisebbségek által lakott területet veszítené el.¹² Románia 2 416 négyzetkilométer területet kapna Bulgáriától, és semmit a szerbektől. Hasonlóképpen felszámolódna a román – szerb differendum, azáltal, hogy az illető országokból (a Jugoszláviát alkotó országokból – T. Z.) minden honfitársat kivonnának. Románia megőrizné a régi határait Jugoszláviával. A Bánátban Szerbia helyét Magyarország foglalja el, amelynek Romániával sokkal hosszabb területen lesz közös határa. Jugoszlávia végleges sorsa a békeértekezleten tisztázódik.

Ezáltal teljesen megszűnne a megoldhatatlan konfliktus Magyarországgal, amely megkapná az összes romániai magyart. Magyarország Jugoszláviától megkapja a Bánságot és Bácskát, a ruszinoktól kiürült Erdős-Kárpátok lesz az új *Székelyföld*. Romániának nyugaton csak egy szomszédja lesz: Magyarország. Magyarország etnikailag a Kárpátok észak-keleti gerincének ura lesz, és egy egészséges etnikai alapú ország. A magyarországi ukránokat, együtt a pokutiai, besszarábiai és bukovinai ukránokkal mi fogjuk letelepíteni (kolonizálni) Transznisztriába. A magyarok megkapják a román Bánság egy részét és egy magyar övezetet a Körösök vidékén. A Timok-(völgyi) románokat letelepítik a Székelyföldre, a szerb Bánságban élöket Erdélyben, a Körösök vidékén, Bánságban és Cadrlaterben. A románok viszont elveszik a békéscsabai hídfőt a szlovák lakossággal, Kétegyháza és Elek (Aletea) román falvakat. A békéscsabai magyarokat kicserélik a gyulai, nagyváradai, magyarólyi és szatmárnémeti románokkal.

A teljes lakosságcsere *negyedik szakaszában* az oroszokat és ukránokat kicserélik a Dnyeszteren túli románokkal, a Cernăuți és Hotin megyei határkiigazítással, 816 km² lesz a kárpótlás a Snyatin – Körösmező – Máramarossziget (vasút)vonalért, amely maga után vonja 5 704 km² területnek a követelését, és 80 km hosszúságú vasútvonal megépítését.

A többi kisebbség kérdését a jelen pillanatban nem lehet megvitatni. Így a németek, szászok, svábok kérdése a háború befejezésével azonnal megoldódik. Minden mutató amellet szól, hogy repatriálnak a jövőbeni Németországba (*ötödik szakasz*).

A törökök kérdése a török kormány által végrehajtott fokozatos transzferrel véglegesen megoldódik.

A zsidó- és cigánykérdés nem tartozik a lakosságcsere sorrendjébe, hanem *egyoldalú transzferrel*¹³ (kiemelés – T. Z.), és külön emlékiratban kifejített módon lehet megoldani (*hetedik szakasz*).

A lakosság- és határcsere mérlege a következő:

Nagy-Románia területe: 295 049 km².

A Cadrilaterből átadott terület (Bulgáriának – T. Z.): 5 038 km².

A Jugoszláviából kapott vagy neki átadott terület: –

A Magyarországnak átadott terület: 5 812,5 km².

A Magyarországtól kapott terület: 1 040 km².

A Lengyelországtól/Csehszlovákiától kapott terület: 5 704 km².

Az Ukrajnának átadott terület: 816 km².

Az összesen kapott terület: 6 744,0 km².

A tényleges veszteség: 4 922,5 km².

A jövőbeli Románia területe: 290 126,5 km².

Nagy-Románia népessége 1930-ban: 18 057 028 lakos.

Románok: 12 981 324, vagyis 71,9%.

Magyarok: 1 425 507, vagyis 7,9%.

Németek: 745 421, vagyis 4,1%.

Oroszok-ukránok: 991 265, vagyis 5,5%.

Szerbek: 51 062, vagyis 0,3%.

Bolgárok: 366 384, vagyis 2,0%.

Zsidók: 756 930, vagyis 4,2%.

Törökök-tatárok: 176 913, vagyis 1,0%.

Mások: 562 322, vagyis 3,1%.

A lakosságcsere révén bekövetkezett változások:

Távoznak az országból:

Szerbek: 42 472

Bolgárok: 179 046

Magyarok: 1 353 276

Ruszinok – oroszok: 991 265

Zsidók (Mozaikok): 756 936

Ukránok (Pokutia): 60 000

Lengyelek – csehszlovákok: 198 629.

Összesen távozik az országból: 3 581 618.

Az országba érkező románok:

Bulgáriából: kb. 85 000 (az 1910-es adatok alapján történt felbecsülés)

Jugoszláviából: kb. 467 897 (az 1921-es adatok alapján történt felbecsülés)

Magyarországról: 44 688 (az 1910-es adatok alapján történt felbecsülés)

Oroszországból: kb. 800 000 (felbecsülés)

Macedóniából: 200 000 (felbecsülés)

Lengyelországból/Csehszlovákiából: kb. 4 774.

Az országba érkező románok: 1 602 359

A különbség mínuszokban: 1 979 059 fő¹⁴

Az 1930–1941 közötti időszakban a várható népesség gyarapodása 2 000 000 lélek.

Tehát a jövődő Romániájának a lakossága valószínűleg 18 036 087 fő lesz, akik közül:

Román: 16 402 966, vagyis 90,9%

Német: 819 963, vagyis 4,5%

Török – tatár: 194 604, vagyis 1,1%

Más: 618 554, vagyis 3,4%.¹⁵

Dr. Sabin Manuilă 1941. október 15-én véglegesített lakosságcsere terve kísértetiesen hasonlít a *Tiszta Románia Programhoz*, amely szerint a Szekuritáté 1977-ben Ceaușescu utasítására egy húszéves terv megvalósításába kezdett, amelynek végcélja az öt veszélyesnek vélt romániai kisebbség teljes felszámolása, Románia „megtisztítása” volt. Roland Vasilevici nyugalmazott szekus ezredes Gazda Árpádnak, az

Erdélyi Napló szerkesztőjének 1995 júniusában a következőket nyilatkozta:

„A Tiszta Románia Programot – mert ez volt a neve – 1976-ban kezdték kidolgozni. Volt egy preambuluma, amelyben megmagyarázták, hogy az elkövetkező generációk hálásak lesznek Ceaușescunak, amiért Románia tiszta marad, nem lesznek kisebbségei. 1970 után tizenkét ilyen program született a Szekuritáté keretén belül. Ez, amelyről beszélek, 1976 végén készült el, és azt tűzte ki célul, hogy a Románia számára veszélyforrásnak vélt öt nemzetiség – a német, a magyar, a zsidó, cigány és a török – húsz év leforgása alatt hagyja el Romániát, vagy olvadjon be.

(...) A program végrehajtása a németekkel és a zsidókkal kezdődött. 1977-ben, amikor én kiléptem a Szekuból, úgy hallottam, hogy a zsidókra vonatkozó tervet már 90 százalékban sikerült teljesíteni, a német részt 85 százalékban, a magyart 12 százalékban, a cigányt pedig 18-20 százalékban. Az utolsó négy évben kellett volna felszámolni a török kisebbséget, a bolgár minta szerint. A cigányokat érdekes módon befolyásolták. A Szekuritáté úgy irányította őket, hogy legyenek pünkösdisták. Így könnyebben kaptak politikai menedékjogot Amerikában, Németországban, Franciaországban, még Ausztriában is.

A magyar probléma mindig sok gondot okozott, mert a magyaroktól mindig tartottak, féltek. Külön programot dolgoztak ki a magyarországi kémkedésre. Ez a Helga nevet viselte.

(...) Amikor valamelyik faluból kivándorolt egy német vagy egy magyar család, már beszervezték azt a családot, amelyik Moldvából vagy Olténiából a helyébe költözik. Ezek ingyen megkapták a házat, rögtön tagjai lettek a kollektív gazdaságnak, ahol már az első évben megkapták a jövedelmet is, amely tíz-húsz százalékkal nagyobb volt, mint a többi tagoké, és kaptak családonként 30 ezer lej költőpénzt (amikor 70 ezer volt egy Dacia), hogy tudjanak beilleszkedni.”¹⁶

A romániai kisebbségek asszimilálására, elüldözésére irányuló terv váltakozó intenzitással 1920. június 4-e, a trianoni békeszerződés aláírása óta megszakítás nélkül a román népességpolitika egyik legfontosabb célkitűzése. A dobrudzsai muzulmán vallású török – tatár kisebbségtől úgy próbáltak megszabadulni, hogy az ártézi kutak nyikorgó fakerekeit disznózsírral kenték be, így elérték, hogy oda többé Mohamed próféta követői nem tették be a lábukat. Újabb és újabb települé-

sekről üzték el a törököket, tatárokat, így a közösségek száma jelképes méretűre csökkent.

Sabin Manuilă 1941. október 15-én Ion Antonescu marsallnak átnyújtott lakosságcsere terve 60 év leforgása alatt – a magyarok teljes, kötelező és végleges kitelepítését leszámítva – maradéktalanul megvalósult, bizonyos népcsoportok esetében a tervet túl is teljesítették.

A román lakosság részaránya az 1930. évi (Nagy-Románia) 71,9 százalékról 91 százalékra növekedett. Sabin Manuilă „visszafogott” volt, a lakosságcsere megvalósítása révén a román lakosság részarányát 90,9 százalékra jósolta. A németek, zsidók eladása, fejkvótája révén az „*egyoldalú transzfer*” fogalma új tartalommal gazdagodott. A németek részaránya 4,1 százalékról 0,2 százalékra zsugorodott. A romániai német anyanyelvűek és a zsidók közössége mára csupán szimbolikussá vált: a német anyanyelvűek száma 2002-ben 59 764, a zsidóké 5 785.

Sabin Manuilă lakosságcsere tervében az új Románia népesség megoszlásában csupán négy tétel szerepelt: románok, németek, törökök-tatárok és mások. A 2002. március 18-i népszámlálás végeredményénél hat tétel adatait összesítették a lakosság nemzetiségi összetételét szemléltető táblázatban: románok, magyarok, cigányok, ukránok, németek és más anyanyelvűek.

Sabin Manuilă lakosságcsere tervezetét – úgymond – a magyarok borították fel: a hivatalos statisztika szerint 2002-ben 1 431 807 főt számláltak, 6 300-zal többet, mint 1930-ban. A számarányuk viszont 7,9 százalékról 6,7 százalékra csökkent.

JEGYZETEK

1. Dr. Sabin Manuilă (Szabadhely, Arad vármegye, 1894 – New York, 1964): orvos, statisztikus, a Központi Statisztikai Intézet főigazgatója, az etnikai tisztogatás legfontosabb romániai teoretikusa, akadémikus. Gimnáziumi tanulmányait Aradon kezdte és 1912-ben Brassóban fejezte be. Egyes kiadványok Vasile Goldiș (1867–1934) unokájaként emlegetik. (Vasile Goldiș volt az, aki 1918. december 1-jén a gyulafehérvári nagygyűlésen felolvasta az Erdélynek Romániával való egyesüléséről szóló határozatot.) Sabin Manuilă 1912-ben beiratkozott a budapesti orvostudományi karra. 1919-ben orvosdoktorrá avatták. Az első világháborúban az osztrák – magyar hadseregben szolgált, megsebesült. A budapesti román egyetemi hallgatók „Petru Maior” egyesületének küldötteként 1918. december 1-jén részt vett a gyulafehérvári nagygyűlésen.

Orvosként 1919-ben Kolozsváron kezdte meg a tevékenységét. Kezdetben járványtani és közegészségügyi munkásságával, illetve dolgozataival tűnt ki. A kolozsvári román nyelvű egyetemen Victor Babeş és Iuliu-Moldovan professzor tanársegéde volt. 1925–1926 között Rockefeller ösztöndíjként a híres Baltimore-i School of Hygiene and Public Health-on (Johns Hopkins University) folytatta tanulmányait, a statisztika és orvosi biometria területén szakosodott.

Visszatérése után Bukarestben telepedett le (1927), ettől kezdve munkássága középpontjában a statisztika állt. Együttműködött a Dimitrie Gusti vezette szociológiai, az Octav Onicescu (1892-1983) vezette statisztikai iskolával. Már 1929-ben tanulmányt írt Románia és a szomszédos országok között végrehajtandó lakosságcseréről (*Evoluția demografică a orașelor și minorităților etnice din Transilvania*. In *Revista pentru Știința și Reforma Socială*, VIII. évf., 1929., 208., 210–211. p.)

Sabin Manuilă szervezte meg az 1930. évi népszámlálást, 1937-ben ő hozta létre a Központi Statisztikai Intézetet. 1938. június 1-jén a Román Akadémia levelező tagjává választották. 1932-től az ő irányításával jelentek meg Románia statisztikai évkönyvei. Az 1939–1940. évi statisztikai évkönyv adatait dr. Dobai István felhasználta az „ENSZ-memorandum” összeállításánál.

Mindezt azért is fontos hangsúlyozni, mert a Központi Statisztikai Intézet által tervezett, az 1941–1945 közötti időszakot átfogó statisztikai évkönyv, az Intézet évkönyve, az 1930. évi népszámlálás VIII. kötete már nem jelenhetett meg. 1948 után a statisztikai adatok „titkos”-nak, „szigorúan titkos”-nak minősültek. Sabin Manuilă - ahogyan életrajzírói fogalmaznak - drámai körülmények között kénytelen elhagyni az országot. Az Amerikai Egyesült Államokban telepedett le.

Sabin Manuilă szakértőként részt vett a magyar és a román küldöttség 1940. augusztus 16-a és 24-e között Turnu-Severinben zajló, Erdély további sorsával kapcsolatos tárgyalásain. Mivel a tárgyalások eredménytelenül zárultak, a román-magyar „differendum” kérdésében a második bécsi döntés határozott. Sabin Manuilă Mihail Manoilescu román külügyminiszter, Valeriu Pop meghatalmazott miniszter társaságában 1940. augusztus 30-án részt vett a II. bécsi döntésre meghívott román küldöttségben. A bécsi döntésen a román delegáció bemutatta Sabin Manuilă brosúráját, amely 1945-ben újra megjelent *The Vienna Award and its Demographical Consequences* címen.

Turnu-Severinben és Bécsben a román küldöttség a lakosságcserere vonatkozó javaslatait Sabin Manuilă művei, számításai és sugallata alapján terjesztette elő. Sabin Manuilă a Népszövetség, az Egészségügyi Világszervezet megbízott szakembere volt a statisztika és a népességtudomány területén.

Az emigrációban az amerikai *The Bureau of the Census* és nemkormányzati szervek tagja volt. Az Amerikai Egyesült Államokban részt vett a „Juliu Maniu” Alapítvány létrehozásában, illetve 1961-ben az erdélyi román kulturális egyesület, az *Astra* – amelynek tagja volt – centenáriumán. Romániában 1948-ban kizárták az Akadémia tagjai sorából, munkásságát a legsértőbb jelzőkkel illették, köteteit eltávolították a könyvtárakból.

1990 júliusában a Román Akadémia post mortem visszafogadta sorai közé. 1994-ben születésének századik évfordulóját a Román Akadémia nagy pompával és tudományos ülésszakkal ünnepelte meg. (Életrajzával kapcsolatosan lásd: Vladimir Trebici akadémikus: Dr. Sabin Manuilă, organizatorul Statisticii Științifice în România. In *Sabin Manuilă – istorie și demografie*. Cluj-Napoca, 1995, Fundația Culturală Română, 7–25. p.)

2. A *Domnia-Voastră* magyar megfelelője ezúttal csak a *Felséged* lehet. Minden bizonnyal Sabin Manuilă is az uralkodónak kijáró megszólítást találta a legmegfelelőbbnek tervei előterjesztésére.
3. Sabin Manuilă és a román statisztikusok, demográfusok elsöprő többsége, valahányszor az erdélyi, magyarországi románság számáról, a lakosság egészéhez viszonyított arányáról van szó, az 1910. évi magyar népszámlálás adatait teljesen megbízhatatlannak, torzítónak, pontatlannak tartják. Azt állítják: a románok számát, arányát a valóságosnál jóval kisebbnek tüntették fel, mivel nem a nemzetiségi, hanem a nyelvi, vallási hovatartozást vették megkülönböztetési alapel.

Ugyanazok a statisztikusok – köztük Sabin Manuilă –, amikor a román területi követelésekről – többek között Békéscsaba román hídfőként való annektálásának „létfogosultságáról”, „stratégiai érdekéről” – van szó, akkor kizárólag az 1910. évi népszámlálás összesítő adataiból indulnak ki, amelyek Békéscsaba esetében 67,31 százalék szlovák többséget és 31,14 százalék magyar anyanyelvű kisebbséget mutatnak.

Bár Sabin Manuilă és társai rendelkezésére álltak a későbbi népszámlálások békéscsabai adatsorai, attól eltekintettek, nem vették figyelembe a megváltozott etnikai arányokat. 1930-ra Békéscsabán a magyar lakosság részaránya 60,84 százalékra emelkedett, a szlovákok részaránya pedig 39,34 százalékra csökkent. Mindebben közrejátszottak a Trianoni békeszerződés aláírása utáni nagy népmozgások. Az utódállamokból, elsősorban Erdélyből nagyszámú magyar telepedett le a „legnagyobb európai falunak” tartott városban, ugyanakkor szlovákok telepedtek át Csehszlovákiába.

1941-re a magyarság részaránya még nagyobb növekedést mutat. Ezt igazolják a csehszlovák – magyar lakosságcsere adatai is, amelyek során 5 500 szlovák anyanyelvű hagyta el a várost, és ennek, valamint a háborús pusztítások, emberveszteségek hatására a város lakossága 52 405-ről 1949-ig 43 000-re csökkent.

Íme a pontos adatsorok, amelyek Sabin Manuilă 1941. október 15-i lakosságcsere terve számításainak hitelességét megkérdőjelezzik: Békéscsaba lakossága:

	1910	%	1920	%	1930	%
	42 559	100%	44 673	100,00%	49 374	100,00%
Magyar anyanyelvű	13 271	31,18%	20 495	45,88%	30 054	60,88%
Szlovák anyanyelvű	28 682	67,39%	23 691	53,03%	18 931	38,34%
Izraelita vallású	1 970	4,63%	2 319	5,19%	2 458	4,98%
Német anyanyelvű	280	0,66%	259	0,58%	220	0,45%

1941-re a magyarság részaránya meghaladta a 62 százalékot. A 2001. évi népszámlálás szerint a 67 968 békéscsabai lakos 93,8 százaléka magyar anyanyelvű, 5,9 százalék szlovák, 0,6 százalék német, 0,4 százalék roma és 0,4 százalék román anyanyelvű. 1944. június 24-e és 26-a között 3 000 békéscsabai zsidót szállítottak az Auschwitz-i és Dachau-i haláltáborokba. Az etnikai arányokat ez is jelentős mértékben módosította.

Források: *A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása*. Első rész. A népesség főbb adatai. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal. Magyar Statisztikai Közlemények, Új Sorozat, 42. kötet. Budapest, 1912, 275.; *Magyar Statisztikai Közlemények*, Új Sorozat. Az 1930. évi népszámlálás. VI. rész. Végeredmények összefoglalása, továbbá az 1935., 1938., és 1939. évi népösszeírások végeredményei. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal. Budapest, 1941, 42–43. Ezúton mondok köszönetet a Magyar Országgyűlés könyvtára munkatársainak, személyesen dr. Redl Károlynak az önzetlen segítségért.

4. Az „örökös és megbonthatatlan román-szerb barátság”, a Kisantant Szövetség azonnal semmivé vált, mihelyt a román terjeszkedés és a kisebbségektől való végleges megszabadulás igazolásáról volt szó. A szövegből az derül ki, hogy az akkori román politikai osztály valójában helyeselte Jugoszláviának a náci Németország általi lerohanását. Ez azért is meglepő, mert Jugoszlávia a Balkán-antant állama volt, és katonai egyezmény kötötte Romániához egy magyar támadás esetére. Belgrád 1940. június végén, július elején megpróbált közvetíteni a magyar és román kormány között. Rasič budapesti jugoszláv nagykövet június 27-én felkereste Csáky István magyar külügyminisztert. Csáky közölte: Románia súlyos helyzetet teremt, ha a szovjeteknek területeket enged át, anélkül, hogy Magyarországgal tárgyalásokat kezdene. Csákyt figyelmeztette a jugoszláv nagykövet: egy esetleges magyar megmozdulás az egész Balkánt lánggra lobbanthatja. Csáky István erre azt válaszolta: ezek szerint jugoszláv érdeke is, hogy a románokat a „függő kérdések békés, de gyors likvidálására rábírjuk”. Belgrád az ezt követő napokban többször is arra kérte a román kormányt, vegye fel „a barátságos érintkezést” Budapesttel.

1940. június 7-én Jugoszlávia bukaresti nagykövete hosszabb beszélgetést folytatott Mihail Manoilescu román külügyminiszterrel. Manoilescu kijelentette: kormánya minden vonatkozásban rendezni szeretné a Magyarországhoz fűződő kapcsolatait, nemcsak az új határok kérdéséről, hanem a *lakosságcseréről* is tárgyalnának, sőt egy később megkötendő szövetségi szerződés is szóba jöhet. Felkérte a jugoszláv kormányt, igyekezzék diszkréten, mintegy saját kezdeményezéseként megállapítani, mi a magyar kormány álláspontja ezekkel a tervekkel. Smiljeniç jugoszláv külügyminiszter-helyettes azonban felfedte a „megbízó”, azaz a román kormány kiletét, és tényként közölte Bakách-Besseney György belgrádi magyar nagykövettel a román tárgyalási készséget, és választ kért a magyar kormánytól. Csáky István 1940. július 12-én megüzente Belgrádnak és Bukarestnek: amennyiben Románia el van szánva komoly területi engedményekre, úgy a magyar kormány kész elkezdeni a tárgyalásokat, és *megvalósíthatónak látja a lakosságcserét is*.

Az üzenet átvétele után Mihail Manoilescu azonnal utasította Gheorghe Crutzescu budapesti román nagykövetet, hogy közölje: tárgyalannak tartja Csáky István válaszát, mert a román kormány nem tett formális javaslatot a magyar kormánynak, és Belgrádot sem kérte fel a közvetítésre. Az előállt helyzetért Manoilescu a jugoszláv külügyminisztert hibáztatta, aki – szerinte – félreértelmezte a román kormány szándékait. A jugoszláv kormány elnézést kért Bukaresttől, kijelentve, hogy félreértés történt. Smiljeniç azonban tájékoztatta Bakách-Besseney nagykövetet, hogy „lényegében azonban egy román visszakozás történt a korábban elfoglalt állásponttól”. Dragiša Cvetkoviç jugoszláv miniszterelnök 1940. július 13-án Bakách-Besseney előtt „erősen ostromozta Románia rövidlátó politikáját, amely nem tudta kellő időben belátni, hogy... Magyarországnak komoly területi engedményeket kell tennie”.

Az elvetélt belgrádi közvetítés után a román – jugoszláv kapcsolatokban feszültség volt tapasztalható. Ennek egyik jele, hogy Besszarábia és Bukovina Szovjetunió általi megszállása idején, valamint azt követően is, Jugoszlávia csapatokat állomásoztatott a román határ mentén. (A román – jugoszláv viszony alakulására lásd: L. Balogh Béni: *A magyar – román kapcsolatok 1939–1940-ben és a második bécsi döntés*. Csíkszereda, 2002, Pro-Print Könyvkiadó, 143–148. p.)

5. A nemzeti elfogultságot, már-már narcisztikus hajlamot pontosan jelzi, hogy a román nép, nemzet, egyén megnevezést mindig nagybetűvel, a *magyar, szerb, orosz, ukrán, zsidó, török, tatár* megnevezést legtöbbször kisbetűvel írta.
6. Ion Gigurtu miniszterelnök és Mihail Manoilescu külügyminiszter 1940. július 26-án Ribbentrop német külügyminiszterrel, majd a Führerrel, Hitlerrel Berchtesgadenben, 27-én Ciano olasz külügyminiszterrel és Mussolinivel Rómában folytatott megbeszéléseket. A tárgyalásokon Gigurtu közölte Hitlerrel: a román kormány nagyon boldogan folyamodna a nehéz-

ségek kapcsán tanácsért a Führerhez, mi több a *döntőbíráskodást* (arbitraj) szeretné (lásd: Calafeteanu, Ion: *România la Hitler*. București, 1999, Univers Enciclopedic Kiadó, 9. számú dokumentum). Ezt a *felkérést* a román történetírás teljességgel tagadja, *nyelvbörlésnek, elírásnak* minősíti.

A berchtesgadeni és római megbeszélésen hangzott el a Sabin Manuilă által említett javaslat a Cadrlilater egy részének visszaszerzéséről.

7. Sabin Manuilă egyáltalán nem számolt a román kertészeti kultúrát, zöldségetermesztést felvirágoztató bolgár kertészek kilakoltatása nyomán előállt helyzettel: a napi- és hetipiacok kiürülésével.
8. Utalás az 1940. augusztus 30-án kihirdetett II. bécsi döntésre és az 1940. szeptember 7-én Craiován Bulgáriával megkötött egyezményre, amelynek értelmében Észak-Erdély Magyarország, Dél-Dobruzsza Bulgária fennhatósága alá került.
9. Miközben a román kormány a II. bécsi döntést megelőző Turnu-Severin-i román – magyar tárgyalásokon, a bécsi döntés idején (1940. augusztus 30-án) a Bulgáriával zajló craiovai tanácskozáson semmilyen területadási javaslattal nem rukkolt elő, a lakosságcserevel kapcsolatos projektek kapcsán meglepően nagylelkűen ajánlott fel más országok területéből nagy kiterjedésű régiókat, hogy oda telepítsék a romániai kisebbségeket. A tervek elkészítői szemrebbenés nélkül szórtak volna szét nagyszámú és egységes népcsoportokat – székelyeket, erdélyi magyarokat, bolgárokat – egymástól több száz kilométerre fekvő övezetekben.
10. Minden román demográfiai szaktanulmány, statisztikai kiadvány az erdélyi magyarság, és általában a romániai kisebbségek létszámát az 1930. évi népszámlálás alapján közli. A magyar statisztikusok által több ízben idézett Winkler *A statisztika jelentősége a nemzeti kisebbségek védelme szempontjából* című művében azt írja, hogy a statisztika „*harci eszköz*” lehet velük szemben.

Az első világháborút lezáró békeszerződések után Románia többé már nem zárkozhatott el népessége nemzetiségi megoszlásának a számbavétele elől, mivel olyan területek birtokába jutott, amelyek lakossága igen jelentős részben idegen nemzetiségű volt. Románia a *területi gyarapodások igazolása* céljából a statisztikát „*harci eszköz*”-nek tekintette. *A nemzetállam ideológiai szolgálatába állított statisztika* nemcsak a békeszerződések jogtalanságát volt hivatott jelentékteleníteni, de segítségével az új „nemzetállam” a jogtalanságot ellensúlyozó kisebbségvédelmi garanciákból reá háruló kötelezettségek alól is igyekezett teljesen kibújni.

A hivatalos román nemzetiségstatisztikát „*harci eszköz*”-ként az első világháborút lezáró békeszerződések idején vetették be. Bár a román kormányzat az *erdélyi kérdést* alapvetően katonai kérdésként kezelte, a román küldöttség a békekonferencián nem tekinthetett el az etnikai elvek figyelembevételétől. Ennek alapján Brătianu, Ion (Ionel) román miniszterelnök 1919. február 1-jén terjesztette elő országa területi igényeit. Az etnikai elvre hivatkozva,

„hajmeresztő adatokat” idézve mindenütt kimutatta az abszolút román többséget (Erdélyben például a 72%-ot). „Mértékletességének” bizonyságául kijelentette, hogy a környéken élő számottevő román lakosság ellenére lemond Debrecen városáról. (...) Valódi nézőpontjára akkor derült fény, amikor Lloyd George kifogásolta az erdélyi magyarok megkérdésének elmaradását. (...) Brătianu kijelentette ugyanis, hogy a brit miniszterelnök megjegyzését „nem tudja követni”. „Románia azért harcolt, hogy akaratát Erdélyben rákényszerítse a magyar kisebbségre.” Ha a magyarokat felkérnék, hogy csatlakozzanak az unióhoz, ezt nem tennék meg. „Tekintettel a fegyverszünet által Erdélyben teremtett helyzetre (utalás az 1918. november 13-i belgrádi egyezményre – T. Z.), úgy véli, hogy az elvi kérdéseket a háború eldöntötte, és hogy ezeknek a területeknek vissza kell kerülniük Romániához.” (Lásd: Ormós Mária: *Padovától Trianonig 1918–1920*. Budapest, 1983, Kossuth Könyvkiadó, 157.)

Az erdélyi kérdéstről 1919. február 1-jén kezdődött vitában az amerikai delegáció kétségbe vonta a románok által megadott adatok helyességét, sőt a brit küldöttség egyik képviselője szerint ebben a tekintetben csak a magyar adatok méltók a bizalomra. A kérdéssel foglalkozó bizottság a román tájékoztatót félretéve valójában a magyar adatok alapján dolgozott. Sajnos, a békekonferencia végül az etnikai elvet nem a legyőzötték, hanem a győztesek szempontjából vette figyelembe.

A területi követelésekről a párizsi békekonferencia elé terjesztett *román memorandum* abból a románok által állandóan – napjainkban is – hangoztatott állításból indult ki, hogy az anyanyelvi alapokon nyugvó magyar népszámlálásoknak, statisztikáknak a nemzetiségek számára vonatkozó adatai teljesen megbízhatatlanok, mivel a magyarok számát a valóságosnál többre, a románokét pedig a valóságosnál kevesebbre teszik. Ennek az állításnak az igazolására az 1910. évi magyar népszámlálás anyanyelvi adatait használták fel, ezeket úgy módosították, hogy Erdély területén a románok számát minél nagyobbak lehessen feltüntetni.

Az emlékiratban a magyarokat és a székelyeket egymástól független népcsoportként kezelték. Ezt azzal indokolták, hogy a székely nép fizikai alkotánál, települési viszonyainál, életmódjánál, történelmi hagyományainál fogva, sőt *nyelvi szempontból* is különálló nép a magyartól. Innen eredeztethető, hogy a későbbi román népszámlálások a székelyeket különálló népcsoportként tüntették fel, a lakosságcserére vonatkozó tervekben a *székelység végleges és visszavonhatatlan elkülönítésére* – gyakorlatilag a felszámolásukra – részletes elképzeléseket dolgoztak ki.

A zsidókat, akiket a magyar statisztika mint felekezetet mutatott ki, nemzetiségnek vették, és számukat teljes egészében a magyarság számából vonták le, tehát nemcsak a magukat magyar anyanyelvűeknek vallókat akiknek a száma a román delegáció által követelt területen 142 212, vagyis

az ott élő 194 783 izraelita vallású lakos 73,6%-a hanem a német (51 092, azaz 26,2%), a román és más anyanyelvűeket is.

A ruszinok és szerbek kivételével az összes görögkeleti és görög katolikus lakost románként minősítették, annak ellenére, hogy jelentékeny részük magyar volt (1910-ben a románok által követelt területen 110 653 görög katolikus és 29 039 görögkeleti volt magyar anyanyelvű, akiknek 63,3, illetve 56,7%-a nem is beszélt más nyelven, mint magyarul). A memorandum szerzői a görög vallású cigányokat is románként tekintették.

A statisztikai manipulációk következtében a románok által követelt 4 854 297 összlakosságú területen a magyarok száma 2 012 090-ről 1 664 986-ra, a németeké 322 383-ról 195 133-ra esett vissza, míg a románoké 2 346 478-ról 2 519 215-re, az „egyéb” kategóriába esőké 173 346-ról 365 295-re emelkedett. A magyarság rovására elkövetett „tévedések” nyomán a román-ság 43,3%-os relatív többsége abszolúttá vált, azaz 52% lett, a magyarok aránya viszont több mint *hét* százalékkal csökkent.

A memorandum szerzői ezt az eredményt is kevesellték, további számításokat végeztek, azzal az indokkal, hogy a románok számának a korábbi népszámlálásokhoz viszonyítva ugyanolyan mértékben kellett növekednie, mint ahogy az ország egész lakossága gyarapodott, ezért a kérdéses területen a románok számát – minden statisztikai fedezet nélkül – további 400 000-rel megemelték, és ezáltal a románok részaránya 60,3 százalékra emelkedett.

Még az így kialakított arányokat sem találták „hitelesnek”, mert – úgymond – a magyarok számában benne van a „mesterségesen elmagyarosított örmények, cigányok, németek és szlávok száma, akiket már nem lehet különválasztani”.

Sabin Manuilă, a Központi Statisztikai Intézet igazgatója a nemzetközi nyilvánosságnak szánt tanulmányában is ezeket a „számításokat” használta. Eszerint 1910-ben az etnikai megoszlás arányai: románok 53,8%, magyarok 28,6%, németek 10,2%, egyéb nemzetiségek 7,4% (Manuilă, Sabin: *Aspects démographiques de la Transylvanie*. In *La Transylvanie Ouvrage publié par l' Institut d'Histoire Nationale de Cluj*. Bucarest, 1938, Académie Roumaine, 815–829.)

A főhatalomváltást elszenvedett Erdély, Partium, Bánság nemzetiségi és felekezeti viszonyainak első felmérésére már a terület román katonai megszállása idején sor került. Az erdélyi Kormányzótanács (Consiliul Dirigent) földművelési ügyosztálya által elrendelt adatgyűjtés félhivatalos, megyei összegzésű eredményeit az állami statisztikai hivatal közlönye 1921-ben egy tanulmány keretében közölte (Popa, Valeriu – Istrate, Nicolae: *Starea economică a Transilvaniei*. In *Buletinul Statistic al României*, nr. 6/7. 139 – 169. p.)

A párizsi béketárgyalásokon résztvevő küldöttség fellépésével egyidejűleg végzett „népösszeírásnak” – ahogyan a kérdéskör legjobb ismerője és kutatója, Varga E. Árpád fogalmaz – az alapvetően kifogásolható adatfel-

vételi módszerei mellett, tekintettel a katonai megszállásra, harci cselekményekre „nem szabad túlzott jelentőséget tulajdonítanunk.” Ennek ellenére a román demográfiai, statisztikai kiadványok igen gyakran azokkal az adatokkal operálnak. A magyarság 1 378 189 főben megállapított száma legkevesebb *220 000 magyar anyanyelvű lakos papíron történt eltüntetését jelzi.* (Kovács Alajos: Erdély népesedési viszonyai In *Erdély.* Budapest, 1940, Magyar Történelmi Társulat, 229. p.)

Kovács Alajos véleménye szerint a Romániához került területek lakossága a háború pusztításai és a menekülések következtében 100–150 ezer lélekkel lehetett kevesebb: „Bátran állíthatjuk – írja –, hogy 1918 végén, amikor a román foglalás kezdődött, a magyarság aránya ezen a területen legalább 33% volt [...] a románoké pedig nem rúgott többre 52%-nál.”

A következő összeírást 1920. november 8-án az erdélyi belügyi titkárság rendelte el. 1920. december 1-jétől Erdélyben és a kapcsolt részekben a lakosság nemzetiségi viszonyaira is kiterjedő népszámlálást végeztek. A *Dicționarul* címen megjelent kötetet összeadási és egyéb nyomdahibákból eredő pontatlanságai miatt a maga korában a román statisztikusok sem tekintették megbízhatónak. Jakabffy Elemér, a *Magyar Kisebbség* című nemzetpolitikai szemle szerkesztője elvégezte a hibák korrigálásának szisztematikus munkáját. 1923-ban Lugoson megjelent *Erdély statisztikája* című kötetében az 1920. évi román népösszeírás adatait nem egyszerűen az új járási és magyar beosztás szerint részletezte, hanem kiegészítette az 1910. évi magyar népszámlálás megfelelő anyanyelvi, illetve felekezeti adataival, így az egyes községeknél a *Dicționarul* pontatlanságai még szembetűnőbbek. Fodor Pál csíkszeredai vasútépítő mérnök ellen, akit a lakosságcsere vonatkozó tervei miatt 25 év kényszermunkára ítélték, az egyik fő vádpont az volt, hogy felhasználta Jakabffy Elemér *Erdély statisztikája* című kötetét. Az 1957. július 7-i házkutatás során megtalált példányt corpus delictiként a perirathoz csatolták.

Romániában 1923-ban és 1927-ben is végeztek *népszámlálást.* Az első világháború után 1930-ban végezték az első valódi népszámlálást. Az 1930. március 20-án kihirdetett népszámlálási törvény a Nemzetközi Statisztikai Intézet 1928. évi kairói ülésén elfogadott magyar javaslatnak engedve ezúttal helyt adott az *anyanyelv* kérdésének is. A népszámlálás főigazgatója Sabin Manuilă, a népszámlálási bizottság elnöke a neves szociológus, falukutató Dimitrie Gusti volt. Az adatokat 1938–1940 között kilenc vastkos kötetben publikálták.

Sabin Manuilă az etnikai csoportok meghatározására használt ismérvszerkezt a *legösszetettebbnek* nevezte: 1) kinyilvánított nemzetiség, 2) az anyanyelv (a szülőktől tanult és legszívesebben beszélt nyelv), 3) a felekezet (amely Romániában éppen olyan fontos azonosítási kritérium, mint az anyanyelv) és végül 4) az állampolgárság. Az összesített adatok alapján 1930-ban Erdély népességének anyanyelv szerinti megoszlása: román: 3 233

216 (58,3%), magyar: 1 480 712 (26,7%), német: 560 793 (9,7%), egyéb: 293 642 (5,3%), jiddis: 11 275 (2%), cigány: 43 653 (0,8%).

A Sabin Manuilă által 1941. október 15-i Ion Antonescu marsallnak átadott emlékiratban közölt adatsor Erdély népességének 1930. évi nemzetiségi megoszlására vonatkozik. Az 5 548 363 erdélyi lakosból 3 207 880 román (57,8%), 1 353 276 magyar (24,4%). Ez 127 436 magyarral kevesebb, mint az anyanyelv szerinti megoszlás. 543 852 német (9,8%), 443 355 egyéb (8,0%), zsidó: 178 699 (3,2%). A felekezet szerinti megoszlás: 1 932 356 (34,8%) görögkeleti, 1 385 445 (25,0%) görög katolikus, 947 351 (17,1%) római katolikus, 696 320 (12,6%) református, 274 415 (4,9%) evangélikus, 68 330 (1,2%) unitárius, 192 833 (3,5%) izraelita. (Az adatsorokat Varga E. Árpád: *Népszámlálások a jelenkori Erdélyben* című, 1992-ben a Regio Könyvek sorozatában megjelent kötetéből, illetve az 1998-tól önálló kötetekben általa megjelentetett *Erdély etnikai és felekezeti statisztikája* című sorozatból vettem át. Ezúton is köszönetet mondok Varga E. Árpádnak a népszámlálások összehasonlító adatainak megismerése terén nyújtott önzetlen segítségéért. Az ő megállapítása: a magyar statisztikusok az 1930. népszámlálásból hitelesnek csak a községenkénti végeredményt és a felekezeti adatokat fogadták el.)

A későbbi népszámlálási adatok Sabin Manuilă 1930. évi statisztikájának leghitelesebb cáfolatai. 1948-ban a háborús veszteségek, mintegy 200 000 magyar kivándorlása után is a magyar anyanyelvűek száma Erdélyben 1 481 903 (25,7%), 1956-ban 1 616 199 (25,9%), 1966-ban 1 625 702 (24,2%), 1977-ben 1 713 928 (az ország lakosságának 7,9%-a), 1992-ben 1 620 199 (az ország lakosságának 7,1%-a).

2002-ben Románia összlakossága:

Román: 19 399 597, az összlakosság 91 százaléka.

Magyar: 1 431 807, az összlakosság 6,7 százaléka.

Cigány, roma: 535 140, az összlakosság 1,1 százaléka.

Ukrán: 61 098, az összlakosság 0,3 százaléka.

Német: 59 764, az összlakosság 0,2 százaléka.

Más: 152 430, az összlakosság 0,7 százaléka.

Erdélyben 2002-ben a lakosság megoszlása román – magyar viszonylatban:

Megye	Román	Magyar
Fehér	346 059	20 684
Arad	379 451	49 291
Bihar	404 468	155 829
Beszterce-Naszód	281 273	18 349
Brassó	514 161	50 946
Krassó-Szörény	294 051	5 824
Kolozs	557 891	122 301

Megye	Román	Magyar
Kovászna	51 790	164 158
Hargita	45 870	276 038
Hunyad	450 302	25 388
Máramaros	418 405	46 300
Maros	309 375	228 275
Szatmár	216 085	129 258
Szilágy	176 671	57 167
Szeben	382 061	15 344
Temes megye	565 639	50 556
Összesen	5 393 558 (79,208%)	1 415 718 (20,791%)

Bukarestben 1930-ban 24 445 magyar volt, 1977-ben 10 033, 1992-ben 8 301, 2002-ben 5 834. (Forrás: *Recensământul populației și al locuințelor 18 martie 2002*. Vol. IV. Populație – Structura etnică și contemporană. București, 2003, Institutul Național de Statistică, 2–16. p.)

A lassú népességnövekedés nem annyira a természetes szaporulat egyébként jelentős arányú csökkenésével, hanem a szokatlanul nagyarányú kivándorlással magyarázható. 1990 óta újabb 200 000 magyar vándorolt ki Romániából. A fogyás akkor is igaz, ha elfogadjuk, hogy a felsorolt népszámlálási adatok nem minden esetben, nem minden régióban – elsősorban a moldvai csángó-magyarok és az Ókirályságban élő magyarok számadatainál – nem pontosak, nem megbízhatóak, torzítanak, nem egyeznek a történelmi magyar egyházak nyilvántartásaival.

E sorok írója az 1966-os népszámlálás idején számlálóbiztosként megtapasztalhatta, hogy *a nemzetiséghez való tartozást csak ceruzával szabadott beírni, azt utólag a tartományi központban véglegesítették, vagy nem véglegesítették.*

11. Sabin Manuilă, a lakosságcsere eszméjének atyjaként pontosan ismerte azokat a kormányzati elképzeléseket, amelyek a részletesen és menetrendszerűen kidolgozott, 1943-ban törvényerőre emelt román – orosz – ukrán lakosságcsere tervben tételesen is megfogalmazást nyertek.
12. Utalás az 1941. évi német – magyar – jugoszláv háborúra, amelynek során Magyarország megkapta a Délvidék egy részét.
13. Sabin Manuilă az „egyoldalú transzfer” fogalmán a zsidók és a cigányok 1941. évi nagy arányú pusztulásával járó deportálását értette. A lakosságcsereének ez a változata azokat a kisebbségeket érintette volna, amelyeknek nem volt „saját” államuk (Izrael 1948-ban alakult), ahová repatriálhattak volna. 1930-ban – írja Marina Hausleitner a *Bukovina a románosítástól a holokausztig* című tanulmányában – Nagy-Romániában a nemzetiségek részaránya 30 százalék volt. Bukovinában 1918-ig békében éltek a nemzetiségek. Az 1910-es népszámlálás adatai szerint az ukránok a lakosság 38,

a románok 34, a zsidók 12,8, a németek 8,4, a lengyelek 4,5, a magyarok a lakosság 1,1 százalékát tették ki. A párizsi konferencián a román delegáció tévesen állította, hogy a románság alkotja a többséget. (Constantin Lacea: *La Bucovine*. Paris, 1919; Alexandru Vitencu: *Situation ethnographique en Bucovine*. In *Bulletin d'Information Roumaines*, Paris, 1919, 3–4. p.)

Utólag próbálták a román többséget megteremteni. Akárcsak a székeleyeket, az ukrán parasztokat próbálták meggyőzni, hogy ők valójában románok. Akinek a nevében valamilyen román hangzás volt, 1925-ben földet kapott, hogy románnak vallja magát.

A román hadsereg 1940 júniusában Dorohoiban 50 zsidót gyilkolt meg. A bukovinai zsidókat azzal vádolták, hogy a bevonuló szovjet tankokat virágokkal és „bestiális kiáltásokkal” fogadták.

1941-ben, amikor a román csapatok visszafoglalták Bukovinát, a hatóságok arra kényszerítették a zsidókat, hogy a vagyonukat adják át a románoknak. 1941 októberében a román hadsereg nagyvezérkara parancsot adott a bukovinai és besszarábiai zsidók deportálására. A 80 000 deportált zsidó egyharmada – járványok, éhség, embertelen bánásmód következtében – Transznisztriában halt meg, vagy útközben agyonlőtték. A Dnyeszter és Bug közötti területen – jóval az auschwitzi, dachaui gázkamrák „működéséhez” előtt 250 000 személy, zsidó és cigány pusztult el, a megerőltető munka, éhség és járványok következtében. Mariana Hausleitner: *De la românizarea Bucovinei la Holocaust 1918–1944*. In *România și Transnistria. Problema Holocaustului*. Coordonatori: Viorel Achim, Constantin Iordachi. București, 2004, Ed. Curtea Veche, 127–145. p.

Cernăuți polgármestere, Traian Popovici 1941 őszén Ion Antonescu marsallt interpellálta: a lakosság egyharmadának átköltöztetése tönkreteszi a gazdaságot. Traian Popovici-ot leváltották, ezt követően még 1500 zsidót deportáltak Transznisztriába. (Matatias Corp: Cernăuți 1941. Prigoană și deportarea. Spovedania fostului primar al municipiului Cernăuți, D-I Traian Popovici. In *Cartea Neagră*. Ed. a II-a, vol. II., București, 1996, Ed. Diogene, 164–189. p.)

1941-ben külön igazgatóságot hoztak létre a *Románosítás Igazgatósága* elnevezéssel. A cigányok deportálása Ion Antonescu marsall személyes parancsára történt. A Központi Statisztikai Intézet által – főigazgató Sabin Manuilă – nyilvántartott 208 700 cigányból 25 000-et deportáltak Transznisztriába. 1942 nyarán először a nomád, majd a „veszélyes”-nek tartott cigányokat deportálták. Hozzávetőleges számítások szerint 11 000 cigány elpusztult, 14 000 túlélte a deportálást. (Viorel Achim: *Atitudinea contemporanilor față de deportarea țiganilor în Transnistria*. In: uő: i. m., 201–237. p.)

14. A kondukátornak átadott lakosságcsere projekt pontosan tükrözi a román hatóságok két világháború közötti, illetve a háború idején követett politikáját: ha a kisebbségeket nem lehet asszimilálni, akkor bármi áron, bármilyen eszközzel meg kell szabadulni tőlük. Sabin Manuilă terve szerint 3 581 618

kisebbségi távozna Romániából és 1 602 359 román származásút hoznának az országba. Míg a távozók száma pontos, addig a hazatérőké teljesen légből kapott, hiszen a Timok-völgyében, a Dnyeszter és a Bug között, a Macedóniában élő román származásúak számát becslések alapján állapították meg. A fő nyereség az erdélyi magyarok és székelyek kitelepítése lett volna. Miközben Magyarországról csak 44 688 személy (ez is csak becslés, hasból írt adat) telepedett volna vissza Romániába, addig 1 353 276 magyarnak kötelezően el kellett volna hagynia az országot.

15. Románia az etnikailag teljesen homogén állam megteremtésére törekedett. Sabin Manuilă a lakosságcsere tervének elkészítésekor nyíltan megfogalmazta: a háború végén a német anyanyelvűek Németországba repatriálnak, a törököket és tatárokat a török kormány fokozatosan fogja Törökországba telepíteni.

Sabin Manuilă lakosságcsere tervének jelzete: Arhivele Naționale (Román Országos Levéltár), filiala București, Fond dr. Sabin Manuilă, XII/211., f. 1–10. Nyomtatásban megjelent: Sorina Bolovan, Ioan Bolovan: Problemele demografice ale Transilvaniei între Știință și politică (1920–1945). Studiu de caz. In *Transilvania între medieval și modern*. Coord. Camil Mureșanu. Cluj-Napoca, 1996 119–131. p. A lakosságcsere terv a 125–131. oldal.

16. Gazda Árpád: Húszéves terv a kisebbségek felszámolására. In *Erdélyi Napló*, 1995. június 7.; *Szabadság*, 1995. június 27. 5. oldal.